

Verslag van een openbaar verhoor

De parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen heeft op 13 september 2022 **de heer Vos** als getuige gehoord.

Voorzitter: Van der Lee

Griffier: Israel

Aanwezige leden van de commissie: Van der Graaf, Kat, Kathmann, Kuik, Van der Lee en Tielen.

Aanvang 15.00 uur.

De **voorzitter**:

Aan de orde is het verhoor van de heer Vos. Ik verzoek de griffier om de heer Vos binnen te geleiden.

(De griffier geleidt de getuige naar zijn plaats in de Enquêtezaal.)

De **voorzitter**:

Welkom, meneer Vos, bij de parlementaire enquêtecommissie aardgaswinning Groningen.

De heer **Vos**:

Goedemiddag.

De **voorzitter**:

60 jaar aardgaswinning heeft Nederland veel gebracht, maar kent zeker voor gedupeerden ook schaduwkanten. De commissie onderzoekt hoe deze schaduwkanten hebben geleid tot het besluit om de aardgaswinning in Groningen te stoppen. Wij willen weten hoe de besluitvorming op cruciale momenten is verlopen en hoe private en publieke partijen hebben samengewerkt bij de gaswinning. Wij onderzoeken de aardbevingen en de ontwikkeling van kennis daarover, de afhandeling van schade veroorzaakt door de bevingen en het proces van het versterken van gebouwen in Groningen.

Meneer Vos, u was Tweede Kamerlid voor de Partij van de Arbeid, ook in de periode van Huizinge en de nasleep daarvan. U wordt gehoord als getuige en dit verhoor vindt plaats onder ede. U heeft ervoor gekozen de belofte af te

leggen dat u de gehele waarheid en niets dan de waarheid zal zeggen. Ik verzoek u daarom te gaan staan.

(In handen van de voorzitter legt de heer Vos de belofte af.)

De **voorzitter**:

Dan staat u nu onder ede. U mag weer plaatsnemen.

Het verhoor met u zal worden afgenomen door mevrouw Kat en mijzelf. Mogelijk stelt mevrouw Kuik ook nog enkele vragen aan het einde van het verhoor. Is dat helder? Ja? Dan gaan we beginnen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Meneer Vos, van september 2012 tot maart 2017 was u lid van de Tweede Kamer namens de Partij van de Arbeid. Tijdens uw Kamerlidmaatschap was u woordvoerder op het dossier van de Groningse gaswinning. In deze periode stond de veiligheid van de Groningse gaswinning nadrukkelijk op de politieke agenda. Ook waren er discussies over onder meer de vermindering van de gaswinning en over de zogenoemde omkering van de bewijslast. In dit verhoor hebben we een aantal vragen over uw rol en uw betrokkenheid bij de Groningse gaswinning in uw periode als lid van de Tweede Kamer.

Op 16 augustus 2012 vindt de zware aardbeving bij Huizinge plaats. Kamerleden van uw fractie stellen schriftelijke vragen aan de minister. Een ruime maand na deze aardbeving wordt u geïnstalleerd als Kamerlid. Bij de PvdA-fractie gaat u aan de slag als woordvoerder over de gaswinning. Hoe bent u woordvoerder geworden?

De heer **Vos**:

Daar wordt altijd heel veel over geschreven. Het zou een heel gevecht zijn om de goede portefeuille te krijgen. Maar ik heb toen niet gezegd "kijk maar wat er over is", maar "kijk maar wat jullie denken dat goed past, en dan ga ik dat doen". Toen kreeg ik energie en klimaat. Toen zei ik nog tegen Diederik Samsom, die fractievoorzitter was: dat deed jij toch altijd? Toen zei hij: ja, maar ik ben nu fractievoorzitter. Dat was het verhaal van hoe ik die portefeuille heb gekregen. Ik deed energie, buitenlandse zaken, buitenlandse handel, economie en nog een aantal andere I en M-onderwerpen. Het was een interessante portefeuille. Ik was er heel blij mee.

Mevrouw **Kat** (D66):
Hoe werd u ingewerkt?

De heer **Vos**:

Als het gaat om het Groningendossier -- laten we ons daartoe beperken -- ben ik eigenlijk meteen uitgenodigd door Tjeerd van Dekken, Gronings Kamerlid, om mee te gaan naar Groningen. Ik zeg "meteen", maar het heeft zich voor de eerste keer afgespeeld ergens rondom het verschijnen van het SodM-rapport. Dan ben je toch alweer een paar maanden verder. Maar het kabinet was misschien net geïnstalleerd. Dan word je meegenomen naar mensen thuis. De Partij van de Arbeid had in Groningen, en dat heeft ze nog steeds, een heel groot netwerk van afdelingen en mensen die actief zijn in de politiek. Daar kom je met het dossier Groningen in aanraking. Dan zie je dat mensen daaronder lijden, dat de gaswinning heel ernstig lijden veroorzaakt bij mensen thuis. Toen ben ik teruggegaan naar Den Haag en heb ik gezegd tegen een aantal collega's: daar moeten we iets aan doen, want dit kan zo niet. Rond die tijd verscheen ook het SodM-rapport. Ik ben daar een aantal keren geweest in de eerste periode. Ik ben er heel veel geweest in die vier jaar en zeven maanden, maar een aantal keren in de eerste periode. In het SodM-rapport stond natuurlijk een conclusie die we, zo kan ik me herinneren, ook een keer daar aan de keukentafel, met het rapport op tafel, hebben besproken. Dat was met lokale mensen en ik denk dat het in Loppersum was. We bespraken hoe we daarmee om moesten gaan.

Mevrouw **Kat** (D66):

U ging dus bij de mensen thuis langs. U werd geïnformeerd door de PvdA-leden, het netwerk daar. Hoe waren uw contacten met andere woordvoerders?

De heer **Vos**:

Van mijn eigen fractie of van de andere fracties?

Mevrouw **Kat** (D66):

Van andere fracties, oppositie en coalitie.

De heer **Vos**:

Hartelijk. Ik denk dat er in Den Haag in het algemeen een collegiale sfeer is. U herkent dat vast. In de debatten kan het er fel aan toegaan, maar binnen de commissie waarin ik dit onderwerp moest bespreken, waren de contacten professioneel en hartelijk. Naarmate die periode voortschreed gedurende vier

jaar en zeven maanden, ontstond er ook steeds meer een ploeg die samen optrok. In het begin was het natuurlijk coalitie, VVD en Partij van de Arbeid, versus oppositie. Naarmate het kabinet in mijn ogen niet voldoende opschoot, ben ik steeds meer samenwerking gaan zoeken met de oppositie. Dat resulteerde uiteindelijk in gezamenlijke moties, die met de hele Kamer werden aangenomen, waar ook de VVD uiteindelijk aan meedeed.

Mevrouw **Kat** (D66):

Daar komen we zo op terug.

De heer **Vos**:

Dat is ook eigenlijk de kracht van de parlementaire democratie.

Mevrouw **Kat** (D66):

U vertelde dat u naar Groningen ging rond het SodM-rapport. Dat is in het nieuwe jaar. U bent vanaf september 2012 Kamerlid. Wanneer kreeg u inzicht in de werking en de opzet van het gasgebouw?

De heer **Vos**:

Nou, dat is later geweest. We hadden natuurlijk ook dossiers, en die lees je dan. Je leest je in. Het gasgebouw is best wel ingewikkeld. Tegelijkertijd hoef je geen genie te zijn in de werking van het college van gedelegeerden enzovoort, enzovoort, enzovoort om te begrijpen dat er vooral mensen in het gasgebouw zitten die geld willen verdienen aan het gas. Dan heb je het kabinet. Het kabinet maakt een wat bredere afweging, waarbij de inkomsten voor de begroting belangrijk zijn. Dat is ook gebleken uit de verhoren. Dan heb je de Kamer. Dat zijn volksvertegenwoordigers, net als ik, die opkomen voor de belangen van de burgers. Binnen dat spectrum speelde zich dat af.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat deed u als Kamerlid, naast bij de mensen thuis langsgaan en dat netwerk opzoeken, nog meer na de aardbeving in Huizinge?

De heer **Vos**:

Ik heb een aantal experts uitgenodigd. We hebben met de inspecteur-generaal gesproken. Die hebben we uitgenodigd in de Kamer om toelichting te geven op het rapport. Hij had, zoals u al eerder heeft gezegd, geadviseerd om de gaswinning "zo veel als mogelijk en realistisch is" terug te brengen. Een van de belangrijke vragen die ik had, was: wat is "realistisch", wat is "zo snel mogelijk"? Wilt u dat ik morgen aan de minister vraag om de kraan

dicht te draaien of zegt u: "Nee, dit is een politieke afweging, een politiek-maatschappelijke afweging. Die afweging moet u maken. Binnen dat kader van die afweging moet u dat besluit nemen."?

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar dit is allemaal na het rapport van SodM.

De heer **Vos**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar wat heeft u ondernomen in de tussenliggende periode, tussen uw installatie en het rapport van SodM?

De heer **Vos**:

Anders dan dat ik de rapporten heb gelezen die er toen ook al lagen en dat ik met name met Tjeerd van Dekken en later ook met Henk Nijboer bij mensen thuis ben geweest, heb ik geen actie ondernomen. Er zijn geen moties van mijn hand verschenen in die tijd of Kamerdebatten aangevraagd. Ik geloof ook niet dat ik Kamervragen heb gesteld. We waren in afwachting van het rapport van SodM en begrepen dat dit rapport een belangrijk rapport zou zijn. Toen dat verschenen was, hebben we terstond actie ondernomen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Oké, dank.

De **voorzitter**:

Ik ga even door naar het moment waarop het advies van het Staatstoezicht op de Mijnen bekend wordt. Dat is in januari. U gaf ook al aan dat het advies is om zo snel en zo veel als mogelijk en realistisch de gaswinning terug te dringen. Toch besluit de minister om dat niet te doen, maar om een groot aantal onderzoeken uit te zetten. De Tweede Kamer spreekt vervolgens in februari 2013 voor het eerst over de aardbeving bij Huizinge in een debat. Wat vond u van het besluit van minister Kamp om eerst verder onderzoek te doen, tegen het advies van de toezichthouder in?

De heer **Vos**:

Ik heb het bij de voorbereiding van dit verhoor nog eens teruggezocht. Toen kwam ik een artikel tegen dat ik in de Volkskrant heb gepubliceerd op 7 februari. Dat is krap twee weken na het verschijnen van het advies van de

inspecteur-generaal. In dat artikel schrijf ik dat het einde van de gaswinning nu in zicht lijkt, als gevolg van het advies. Dat is eigenlijk al helemaal voorsortierend op de eindconclusie die Wiebes in die tijd heeft getrokken. Ik denk dat het voor ons allemaal duidelijk was, mede ook omdat we bij de mensen thuis waren geweest, dat dit niet kon doorgaan. We dachten niet meteen al "het gaat naar nul", maar je zag wel dat die periode ten einde kwam. Ik heb in datzelfde artikel geschreven dat minister Kamp het advies naast zich neerlegt, dus ik percipieerde dat exact zoals u dat nu doet. Ik heb geschreven dat de minister daarvoor goede argumenten zou moeten hebben omdat Staatstoezicht precies de instantie is die verantwoordelijk is voor het veilig winnen van gas. Zoals mevrouw Van Tongeren zojuist ook aangaf: als je met delfstoffen aan de gang gaat, met fossiele brandstoffen, heb je problemen. Toen we begonnen met de gaswinning, hebben we al bedacht dat daarvoor een toezichthouder moest zijn. Dat is SodM. Als SodM adviseert dat het zo niet meer kan, dan moet je dus iets gaan doen. Dat minister Kamp vervolgens zei "wat is 'realistisch', wat is 'zo snel mogelijk', wat gebeurt er als ik aan die kraan ga draaien?", vond ik niet onredelijk. De argumenten die hij daarvoor had, vond ik niet onredelijk. Er werd namelijk gezegd, ook door SodM: luister eens, als je de gaswinning te veel terugbrengt en je die daarna weer laat oplopen, zou je weleens meer bevingen kunnen induceren dan eigenlijk gewenst zou zijn en dan je zou hebben als je gewoon vlak blijft winnen op een iets hoger niveau. Dat argument is heel lang naar voren blijven komen in de rapporten.

Ik vond het dus begrijpelijk dat het goed onderzocht werd. Maar er waren wel kanttekeningen die mijn fractie heeft geplaatst, ook in de Kamer, en ook in de vorm van moties. We hebben gezegd: luister eens, het moet onafhankelijk; de slager mag niet zijn eigen vlees keuren en daarom moet er een onafhankelijk college boven komen. In het begin was dat namelijk niet het geval. We zeiden: het moet sneller. Minister Kamp wilde een jaar nemen, maar het advies van SodM was weliswaar niet morgen, maar ook niet over een jaar. Ik heb gezegd: laten we oktober afspreken. Dat is natuurlijk niet gebeurd, in retrospectief, maar we hebben daar wel om gevraagd. Zo hebben we zo veel mogelijk die onderzoeken proberen in te kaderen.

De **voorzitter**:

Daar komen we zo nog even op, maar eerst nog even dit. Werd u van tevoren gewaarschuwd dat dit besluit eraan kwam of was dit voor u pas nieuws toen de Kamer werd geïnformeerd over het besluit?

De heer **Vos**:

Nee ... U heeft hier ook kennisgemaakt met Henk Kamp, de minister van Economische Zaken. Hij heeft en had een vrij traditionele opvatting over hoe een parlementaire democratie werkt. Ik had eigenlijk diezelfde opvatting. Als Kamer controleer je het kabinet. De minister neemt de besluiten. Een winningsbesluit is een besluit van het kabinet. Dat is niet iets wat je in de Kamer vaststelt bij motie. De Kamer controleert het kabinet. Het is toch wel min of meer gebruik geworden in de afgelopen decennia dat de Kamer een soort van meeregeert, maar wij dachten daar alle twee net iets anders over en hadden een traditionele opvatting.

De **voorzitter**:

Dus u heeft van de minister niet vooraf een signaal gekregen dat hij dat besluit ging nemen?

De heer **Vos**:

Nee, maar ik denk ook niet dat dit in die hele periode één keer is voorgekomen. Ik had dat ook niet op prijs gesteld. Ik begrijp heel goed dat dit soms anders gaat als je in een vijfpartijencoalitie opereert, maar dit was een tweepartijencoalitie, van de Partij van de Arbeid en de VVD. Ik vond als Partij van de Arbeidvertegenwoordiger dat ik het kabinet moest kunnen controleren. Natuurlijk werd er overlegd, maar ik probeerde altijd te vermijden dat het besluitvormend was. Het uitwisselen van informatie is prima, maar liever niet besluitvormend. Natuurlijk kwam het weleens voor dat we iets helemaal afkaartten -- dat komt in iedere coalitie voor -- maar waar mogelijk probeerde ik het te vermijden.

De **voorzitter**:

Maar even specifiek op dit punt.

De heer **Vos**:

Nee, ik heb dat niet ... Nee.

De **voorzitter**:

De heer De Jong heeft in zijn verhoor aangegeven dat hij voordat zijn advies publiek werd, bij de minister is geweest. De minister zei "dit is groot bier", maar zou ook gezegd hebben "ik moet dit met de top van de coalitie overleggen". Heeft u via uw fractievoorzitter, bijvoorbeeld uit het coalitieoverleg, informatie gekregen dat dit besluit eraan kwam?

De heer **Vos**:

Nee, maar ik kan mij herinneren uit het verhoor van de heer Kamp dat hij verbaasd was over die woorden. Ik was ook wel een beetje verbaasd. Ik heb 122 debatten met hem gehad. Zo'n debat duurt zeven, acht uur gemiddeld. Woorden als "groot bier" en "coalitietop" passen niet heel erg bij Henk Kamp. Als ik heel eerlijk ben, dacht ik ook van: is dat nou ... Ik heb de inspecteur altijd heel erg serieus genomen, maar dit ...

De **voorzitter**:

Mijn vraag is: heeft u van uw fractievoorzitter vooraf melding gekregen "dit besluit komt eraan"? Daarop zegt u nee.

De heer **Vos**:

Nee.

De **voorzitter**:

Precies. Welke afstemming vond er op dat moment plaats met uw coalitiegenoot, de VVD-fractie en haar woordvoerder, op het moment dat dit besluit publiek werd?

De heer **Vos**:

Ik heb na afloop van het eerste debat een motie ingediend met de VVD. Onder die motie staat ook de naam van de toenmalig woordvoerder van de VVD. Die motie spitst zich toe op het nemen van voorzorgsmaatregelen om de winning zo snel mogelijk te kunnen reduceren als de benodigde informatie daarvoor aanwezig is. Toen ook al ging het over de stikstofinstallaties, dus het bouwen van stikstofinstallaties, om het laagcalorisch gas om te zetten in hoogcalorisch gas. Het ging over juridische maatregelen. Ik heb bijvoorbeeld gewezen op de forcemajeureclausules in de exportcontracten, zodat daarnaar kon worden gekeken en we die zouden kunnen invoeren als dat nodig was.

De **voorzitter**:

Maar dat waren onderwerpen die ook in die onderzoeken die werden uitgezet, onderzocht zouden worden. Toch?

De heer **Vos**:

Ja, maar mij ging het erom dat dan niet vervolgens die onderzoeken naar de Kamer zouden komen en de minister zou zeggen "ja, ik geloof dat we iets moeten doen met stikstof, dus we gaan eens kijken hoe dat moet". Ik zei: ga

anticiperen op wat er straks naar de Kamer komt, want die winning gaat omlaag, en zorg ervoor dat als we zover zijn, u zo snel mogelijk de kraan dicht kunt doen en dit meteen gebeurt. Daar is natuurlijk niks van terechtgekomen.

De **voorzitter**:

Hoe was op dat moment in de tijd, in januari, februari 2013, uw informatiepositie als Kamerlid over dit onderwerp?

De heer **Vos**:

Mij viel wel op in de verhoren dat de 27 miljard kuub die bij GasTerra was berekend, al dan niet op een heel serieuze wijze, waar u natuurlijk ook op geattendeerd bent, niet iets was wat wij wisten in de Kamer. De debatten gingen heel vaak over de vraag hoe je ervoor zorgt dat je veilig wint. Dat kan dan eigenlijk door zo laag mogelijk te gaan, tot op het niveau van de leveringszekerheid. Als je onder de leveringszekerheid duikt, krijg je fluctuaties en loop je, zoals minister Kamp ons keer op keer inpeperde, het risico dat mensen niet kunnen koken en dat soort dingen. Wij dachten: ja, dat mag niet omlaag. Maar eigenlijk was het zo dat iedereen in het gasgebouw wel wist dat het op 27 miljard prima kon. En de minister wist dat ook. Voor mij is dat wel een eyeopener geweest, want dit betekent gewoon dat wij jarenlang hebben staan discussiëren over leveringszekerheid, terwijl dat eigenlijk een beetje flauwekul was, in retrospectief.

De **voorzitter**:

Helder. De heer De Jong gaf in zijn verhoor ook aan dat hij in een rondetafelgesprek in de Kamer ook een briefing heeft gegeven over zijn advies. Hij zei dat er wel wat discussie over was. Weet u nog hoe u reageerde in die rondetafel op zijn bevindingen?

De heer **Vos**:

Zoals ik al zei heb ik hem gevraagd -- ik heb hem dat twee keer gevraagd, één keer in een sessie zelf en één keer persoonlijk na afloop van een sessie - "vindt u dat ik morgen een motie moet indienen dat de gaswinning omlaag moet?" Ik weet héél erg zeker dat hij toen zei: nee, het is aan u als politicus om een politiek-maatschappelijke afweging te maken. Ik heb hem ook horen zeggen dat hij zich niet serieus genomen voelde.

De **voorzitter**:

Hij voelde dat het belachelijk werd gemaakt.

De heer **Vos**:

Maar u kunt ook in het Volkskrantartikel, dat ik op 7 februari heb gepubliceerd, nog geen twee weken na het advies, teruglezen dat ik de inspecteur-generaal heel serieus neem. Want daar gaat het hele artikel over. Ik vind het dus heel jammer dat hij die indruk heeft gekregen, maar ik heb geen enkel ... Ik heb ook nog een keer alle debatten nagelezen op wat ik precies heb gezegd over de inspectie. Ik heb de inspectie altijd zeer serieus genomen. Ik vind het heel jammer dat de indruk is gewekt dat dit niet zo is, want dat was niet het geval. U kunt dat zelf ook ... Ik denk dat er feitelijk geen enkele aanleiding is om dat te veronderstellen, ook niet in retrospectief, als je kijkt naar de stukken.

De **voorzitter**:

Het ging u er vooral om om goed te begrijpen wat de betekenis was van het advies, wat "zo veel mogelijk en realistisch omlaag" is. U wilde dat weten op dat moment. Uw inzet in het debat was, als ik u goed heb begrepen: ik wil zorgen dat er tempo blijft, dat er proactief onderzoek wordt gedaan, zodat er snel gehandeld wordt als er een besluit komt. Was dat uw insteek?

De heer **Vos**:

Het eerste deel van de vraag: ja. Dan het tweede deel. In het debat hebben we ook naar voren gebracht dat de NAM op afstand moest worden geplaatst als het ging om de schadeafhandeling. Dit is twee weken na het eerste advies van SodM. Ik heb geschreven: "Tevens vinden wij dat de klachten van de bewoners ten aanzien van de wijze waarop de NAM de schadeafhandeling verwerkt, serieus moeten worden genomen. Deze afhandeling dient op afstand van de NAM te worden geplaatst, onverminderd de wettelijke aansprakelijkheid van de NAM." Dit is begin 2013. In het allerlaatste debat heb ik opnieuw een motie ingediend, die Kamerbreed is aangenomen, inclusief de VVD, met exact dezelfde formulering. Al die tijd is dat niet afdoende gebeurd. Daar is een bestuurlijke spaghetti ontstaan, die zeer ten nadele is gekomen van de bewoners van Groningen die schade hadden. Dat was onnodig in mijn ogen. Dat blijkt gewoon uit de stukken uit die tijd.

De **voorzitter**:

Dan heeft u het over een periode van vierenhalf jaar.

De heer **Vos**:

Vier jaar en zeven maanden.

De voorzitter:

Helder. In dezelfde tijd komt commissaris van de Koningin in Groningen Max van den Berg met het voorstel om Groningen te compenseren met een miljard euro. In een opinieartikel noemt u dit "niet verstandig". U schrijft: "In het wilde weg bedragen roepen doet geen recht aan de ernstige situatie waar we gezamenlijk besluiten over zullen moeten nemen." Waarom vond u dat compensatie geen recht deed aan de situatie, met zo'n bedrag?

De heer Vos:

Ja ... Ik heb dat indertijd wat te veel ad hominem gedaan. Ik had dat ook anders moeten verwoorden. Mij ging het erom dat de heer Van den Berg vooral gericht was op dat geld voor de provincie Groningen. Dat werd "het miljard van Max" genoemd. In zijn verhoor hier -- dat heb ik afgekeken -- ging het denk ik anderhalf uur over hoe dat geld naar Groningen ging. Maar mij ging het erom -- dat blijkt ook uit de documentatie -- dat de gaswinning omlaagging, zo snel als enigszins mogelijk was. Ik vond de discussie over geld afleiden. Dat gepraat over geld naar het gebied, sociaal perspectief, vond ik afleiden. Dat is niet helemaal goed geweest van mij, want ik heb niet erkend dat het belangrijk was voor de lokale bestuurders. Ik zeg nog niet eens "voor de lokale bevolking", want Jacques Wallage gaf in zijn verhoor aan: dan konden we het dorps huis schilderen en zo. Zo'n soort formulering gebruikte hij. Ik begrijp heel goed dat dit belangrijk is, maar ik vond dat niet de kern. De kern was de veiligheid van de mensen in Groningen en het feit dat de gaswinning de veiligheid in gevaar bracht. Daar moest iets aan gedaan worden. Ik denk dat er best wel mensen bij de NAM ... Of misschien niet bij de NAM, maar laten we zeggen bij het gasgebouw. Ik denk dat er daar best wel mensen waren die blij waren met het afkopen met kraaltjes en spiegels -- want dat is wat er dan gebeurt. Ik denk dat er best wel mensen zijn die daarop gestuurd hebben: dan geven we wat geld en dan kunnen we weer lekker doorgaan met winnen. Als je de winning, die 12 miljard per jaar, afzet tegen ... En dat is per jaar, hè. Over een periode van vier jaar -- u kunt dat zelf ook uitrekenen -- is dat 48 miljard euro. En dan geef je 1 miljard aan de Groningers. Wat hebben ze daar nou aan? Dat gaat helemaal nergens over. Het gaat erom dat de gaswinning omlaaggaat, zodat de veiligheid niet meer in het geding komt.

De voorzitter:

Helder, zo zat u daar destijds in. U gaf al even aan dat de bestuurders daar anders naar keken. Welke reactie kreeg u vanuit het Groningse en ook van uw partijgenoten die daar bestuurder waren?

De heer **Vos**:

Ik was nieuw, niet nieuw in de Partij van de Arbeid, want daar liep ik al sinds 1997 rond en daarvoor bij GroenLinks, zoals iedere PvdA'er tegenwoordig, maar ik moest wennen aan de bestuurscultuur van de Groningse PvdA'ers. Ik was een jongen uit de Randstad. Maar zoals ik zei, wist Tjeerd van Dekken, die mij meenam en die ik al heel lang kende, mij razendsnel om te toveren tot een enthousiaste pleitbezorger voor de Groninger zaak. Dat heb ik ook gedaan. Daarna is ook de verhouding met de mensen daar sterk verbeterd. Maar zoals ik al zei, had ik in het begin weinig affiniteit met dat gelobby van Groningse bestuurders voor geld. Ik word nog steeds een beetje murw van dat gelobby. Daar zit nog steeds een zeker dedain. Ik vond dat ze zich moesten focussen op de veiligheid en het terugbrengen van de gaswinning. Dat bleek ook uit de verhoren: daar waren de herinneringen van de toenmalig commissaris van de Koning veel minder scherp. Daar is altijd een soort van waterscheiding, een verschil van inzicht geweest tussen hem en mij.

De **voorzitter**:

Helder.

Mevrouw **Kat** (D66):

Een klein jaar later, in januari 2014, neemt minister Kamp het besluit om de gaswinning terug te brengen. Zo gaat ook de productie in de vijf clusters rond Loppersum met 80% terug. Er komt ook een bovengrens aan de totale productie. Wat was uw standpunt over dat kabinetsbesluit?

De heer **Vos**:

Dat debat ging voor het grootste deel over de 54 miljard die het jaar daarvoor was gewonnen. In het debat heb ik daarvoor de woorden "schandalig", "met stomheid geslagen" en "verbolgen" gebruikt. Dat kunt u allemaal teruglezen in de Handelingen. Het is nogal wat als je dat als coalitiepartner tegen een minister als Henk Kamp zegt. Hij was ook informateur geweest van het kabinet. Als je het over de coalitietop hebt, dan behoorde hij daar zeker toe. Ik zat er eigenlijk nog maar net. Ik was razend over die 54 miljard kuub die gewonnen was. Ik begreep het totaal niet. Ik heb de minister gevraagd of hij er al die tijd van op de hoogte was. Ja, dat was hij. Hij had het gewoon heel bewust gedaan. Hij was wel goed geïnformeerd geweest. Ik, en ik denk heel Nederland, vond en vind dat bizar. Wel constateer ik dat het nu veel zwaarder gewogen wordt dan toen. Ook als je de Handelingen terugleest, kun je zien dat er ook bij de oppositiepartijen

weliswaar naar wordt gevraagd en dat er wordt geoordeeld in soortgelijke bewoordingen, maar zie je dat er bijvoorbeeld geen motie van wantrouwen of een motie van afkeuring is ingediend. In de huidige politieke cultuur is dat toch wel heel gebruikelijk. Ik vond het een heel spannend debat. Het was ook de eerste keer dat ik dacht: nou, als dit zo doorgaat, weet ik niet of ik vanavond op tijd thuis ben. Iedereen van de coalitie was aanwezig voor de stemmingen, omdat we gewoon niet wisten of er misschien een breuk zou komen. Het enige wat ik op dat moment nog kon doen om de winning lager te brengen dan de op dat moment voorgenomen 42,5 miljard -- dat was de nieuwe cap van het kabinet -- was het creëren van een politieke crisis. Daar hebben we het ook wel over gehad, met name met de Groninger Kamerleden, maar het gevoel van urgentie was niet zo groot dat we dat noodzakelijk vonden, net zomin als de oppositiepartijen dus.

Mevrouw **Kat** (D66):

De noodzakelijke urgentie om een crisis te creëren had u intern besproken.

De heer **Vos**:

Ik denk niet dat ik het in de fractievergadering heb besproken. Iedereen was aanwezig voor de stemmingen. Dat geeft wel iets aan over de politieke druk. Met de Groninger Kamerleden heb ik het er wel, ook toen al, over gehad: dit is gewoon te marginaal. We vonden het fijn dat er uiteindelijk wel een cap was. Ik heb het altijd gezien als een proces. Ik heb altijd een soort van horizon gehad van "we moeten dat terugbrengen" -- ik refereerde net aan dat artikel -- maar ik wist vanaf dag één dat het niet van vandaag op morgen zou kunnen gaan. Dat was ook niet het advies van SodM.

Mevrouw **Kat** (D66):

Nee. U had dus wel afstemming met andere partijen, de oppositie. En het kabinet dan?

De heer **Vos**:

Afstemming met het kabinet?

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja.

De heer **Vos**:

Als ik het me goed herinner, hebben we in die tijd ook een coalitieoverleg gehad waarbij de minister-president aanwezig was, waarbij de

fractievoorzitters aanwezig waren, waarbij Henk Kamp natuurlijk aanwezig was. Daarin is het dossier besproken. Eigenlijk alle ins en outs kwamen langs. Daarin heb ik natuurlijk aangedrongen op vermindering van de gaswinning, maar ik heb toen geen afspraak gemaakt van "zoveel moet het worden". Zoals ik al aan het begin van het verhoor zei, was dat niet mijn inzet als Kamerlid. Ik vond dat ik in vrijheid moest kunnen oordelen in de plenaire zaal. Dat is niet altijd gebeurd, maar op dat moment is er, zo weet ik voor 90% à 95% zeker, geen afspraak gemaakt over de winning.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dus de urgentie van het dossier werd wel besproken met minister Kamp. Was minister Dijsselbloem toen ook aanwezig?

De heer **Vos**:

Nee.

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar wel de minister-president.

De heer **Vos**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

En uw fractievoorzitter.

De heer **Vos**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

U heeft daar niet op tafel gebracht "ik wil minder gaswinning"?

De heer **Vos**:

Natuurlijk wel. U kunt dat teruglezen in de Handelingen en in de media. Ieder mediaoptreden zeiden wij hetzelfde: de gaswinning moet omlaag.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ik bedoelde juist tijdens het overleg met de coalitie.

De heer **Vos**:

Ja, toen heb ik het ook naar voren gebracht. Maar het winningsbesluit -- ik hoorde net mevrouw Van Tongeren, maar ik was lid van de coalitie -- is een

bevoegdheid van het kabinet en niet van de Kamer. Je kunt dus niet bij motie de winning vaststellen. Je kunt wel zeggen "het moet zo zijn", maar dat is niet hoe het werkt. Als je dat toch gaat doen, treed je in de bevoegdheid van het kabinet. Als je dat als coalitiepartner doet, heb je op dat moment een kabinetscrisis. Daarom zei ik ook al: het was op het randje van een crisis, maar het was zeker niet eroverheen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Vervolgens vindt er op 5 februari een debat plaats over het besluit. Wat zag u vervolgens als belangrijkste uitkomst van dat debat?

De heer **Vos**:

Ik denk dat het belangrijkste was dat de erkenning er was dat de gaswinning gereduceerd moest worden en dat er een cap op moest komen. Ik zag het als een eerste stap. Ik zag vele vervolgstappen daarna die mogelijk waren. SodM heeft toen ook geadviseerd: voor de komende drie jaar vinden wij de situatie verantwoord. Daar hadden ze ook een bepaalde cap bij. Ik geloof dat die 4,1 was, met een bepaald percentage. Het idee in 2013 was heel even: we gaan boven de 5 uitkomen. Het onderzoek dat in 2013 heeft plaatsgevonden wees uit dat dit niet het geval zou zijn, in ieder geval niet voor de eerstkomende jaren nadat die cap van 42,5 miljard was vastgesteld. Daarom heeft het kabinet toen ook getracht om een driejarig besluit te nemen. Ik geloof dat er uiteindelijk 42,5, 42,5, 40 uitkwam. Daar zijn we natuurlijk meteen weer aan gaan morrelen om die winning omlaag te brengen.

Mevrouw **Kat** (D66):

U had het net over winningsbesluiten. Een winningsbesluit is een kabinetsbesluit. Toch dient u tijdens dat debat een motie in om veiligheid als primair criterium in de winningsplannen te hanteren. De coalitiefractie VVD, de woordvoerder de heer De Leegte, ondertekende de motie niet. Waarom niet?

De heer **Vos**:

Nou, ik denk dat op dat moment -- dat is zeg maar één jaar na het eerste advies van de inspecteur-generaal -- het schisma tussen PvdA en VVD heel duidelijk zichtbaar werd. Omdat wij heel sterk in Groningen vertegenwoordigd waren, waren wij laaiend over wat er niet gebeurde, namelijk het omlaagbrengen van de winning. De VVD -- u spreekt dadelijk met de heer Leegte zelf; u kunt het hem dan nog een keertje vragen -- zat

meer op de lijn van doorpompen, om het zo maar even te zeggen. Dan heb ik het over de fracties in de Kamer. Dat was een tegenstelling. We wisten dat tot op dat moment bij elkaar te houden, maar daar liepen de wegen wel uiteen. Ik vond het schrijnend dat de VVD niet meestemde met een motie om de veiligheid als primair criterium te hanteren. Ik vind het nog steeds bijna ongelofelijk dat dit ... Overigens is dit één jaar voor het OVV-advies, waarin werd gezegd: de veiligheid heeft nooit vooropgestaan. Dat is één jaar na het eerste advies van de inspecteur-generaal.

Mevrouw **Kat** (D66):

U zegt: ze hebben de motie inderdaad niet meeondertekend. Maar vervolgens hebben ze wel voorgestemd.

De heer **Vos**:

Misschien hebben ze eieren voor hun geld gekozen. Misschien is de toenmalig woordvoerder van de VVD, Leegte, in de fractie teruggeroepen. Het kan natuurlijk niet dat iedereen zegt "het moet veilig" terwijl de VVD zegt "het moet niet veilig". Dat is ook de eerste keer dat we een fait accompli creëerden als oppositie en Partij van de Arbeid samen, waarbij de VVD voor het blok werd gezet. Politiek gezien is dat natuurlijk een heel gevaarlijk spelletje, want voor je het weet ligt de coalitie in duigen. Dus het werd me niet altijd in dank afgenomen bij de VVD dat het op die manier ging.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ik vroeg u net of minister Dijsselbloem aanwezig was bij het coalitieoverleg. Dat was dus niet zo. In zijn verhoor heeft hij verklaard dat hij voor de gasproductie van 42,5 miljard kubieke meter was, in plaats van 40, waar minister Kamp voor pleitte. Was u daarvan op de hoogte op dat moment?

De heer **Vos**:

Nee.

Mevrouw **Kat** (D66):

U wist niet dat minister Dijsselbloem dat wilde?

De heer **Vos**:

Ik heb dat e-mailtje nooit gezien en ik heb ook niet met hem op die manier erover gesproken. Het verbaast me niet, want zoals u ook in de Kamerbrief kunt teruglezen, hebben financieel-economische argumenten een belangrijke

rol gespeeld bij het afwegingskader van het kabinet. Per miljard kuub wordt voorgerekend wat dat betekent voor de rijksbegroting. Je kon daar heel duidelijk de hand van Financiën in zien. Ik ken minister Dijsselbloem ook als iemand die goed op de centjes let. Dus dat hij er op die manier naar keek, verbaast me niet.

Mevrouw **Kat** (D66):

Nee. Maar u was daar niet van op de hoogte op dat moment.

De heer **Vos**:

Nee. In Nederland wordt er met eenheid van bestuur gewerkt. Dat is ook de reden dat ik graag afstand wilde houden van het kabinet, want als Kamerlid kun je dan onafhankelijk oordelen. Anders zou Henk Kamp zeggen "ja, maar Jeroen Dijsselbloem wil dit", en dan krijg je dat gedoe. Ik wilde gewoon één kabinet hebben dat ik aan kon spreken als Kamer.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, duidelijk.

De heer **Vos**:

Sorry, als Kamerlid bedoel ik.

Mevrouw **Kat** (D66):

Ja, goed. Dank daarvoor. Vanuit meerdere oppositiepartijen komt dan de oproep om de gaswinning sneller te verminderen. Welke redenen had u vervolgens om snellere afbouw niet te steunen?

De heer **Vos**:

De adviezen die er lagen van SodM en van GTS en van anderen. Er lagen veertien rapporten. U kent al die rapporten inmiddels. Uit die rapporten bleek mij de noodzaak om sneller terug te gaan dan op dat moment besloten was door het kabinet. Als u het mij had laten beslissen, dan had ik een snellere reductie voorgestaan. Maar zoals Jeroen Dijsselbloem terecht zei, zaten we wat betreft het EMU-saldo al ver over de 3% heen. Op dat moment kwam er een extra pakket aan van 6 miljard aan bezuinigingen. In de fractie van de Partij van de Arbeid heb ik mij zeer hard teweergesteld tegen die bezuinigingen. Ik vond die verschrikkelijk. Op dat moment begon de reële economie zich alweer te herstellen. Op dat moment hebben wij nog een keer een pakket van 6 miljard over de economie uitgestort. Dat heeft heel veel schade toegebracht. Economie is immers ook psychologie. Je zag het aantal

faillissementen, de bedrijfsfaillissementen, in de maanden erna ook oplopen. Ik was altijd ondernemer geweest voordat ik in de Kamer kwam. Ik wist dat een politieke recessie zich op een ander moment afspeelt dan een bedrijfseconomische recessie. Keynes, anticyclisch: u kent het allemaal. Ik vond het niet goed en ook niet noodzakelijk dat we die bezuinigingen op dat moment doorvoerden, maar in dat licht begreep ik ook wel dat het gasbesluit afgewogen moest worden in dat hele kader van de financiële situatie waarin Nederland op dat moment verkeerde. Ik begrijp de positie van Jeroen Dijsselbloem heel goed, maar als het gaat om het feit dat wij dat vervolgens vertaald kregen in de Kamer als "de leveringszekerheid moet gewaarborgd worden; we moeten mensen laten koken", vind ik dat in retrospectief echt iets waar het kabinet een scheve schaats heeft gereden. We hadden gewoon moeten zeggen: luister eens, we willen graag de staatsfinanciën op orde hebben. Dan kun je daarover debatteren met elkaar, open. Maar nu ging het over iets anders.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe woog u dan die verschillende belangen? U verklaarde net dat het ging om financiën. Welke belangen had u dan voor ogen bij die afweging?

De heer **Vos**:

Ik was zeker iemand die de financieel-economische situatie in ogenschouw nam. Als je 2 of 3 miljard euro kunt uitgeven, betekent dit dat we bijvoorbeeld minder ambulances laten rijden in Nederland. Dan komen er meer mensen eerder te overlijden. Of je doet minder aan seksuele voorlichting op scholen, waardoor er meer ongewenste zwangerschappen komen. Zeg het maar. Maar het geld moet wel ergens vandaan komen. In die zin vond ik het geen ... Natuurlijk, het gaat ook om de centjes. De rijksbegroting is geen fictie, maar een realiteit.

Mevrouw **Kat** (D66):

U verklaarde net al iets over de hoge winning: 53,8 miljard kubieke meter. U was laaiend toen u dat hoorde. Wanneer hoorde u dat en welke informatie kreeg u toen?

De heer **Vos**:

Ik heb dat teruggezocht. De eerste informatie die ik kan vinden is in een debat zelf. De minister vertelt het gewoon. Daarna zie je ook alle partijen naar de interruptiemicrofoon lopen om de minister daarover aan de tand te voelen. Ik hoorde ook in eerdere verhoren dat u misschien een ander

moment had waarop dat naar buiten was gebracht. Ik heb dat ook nog even gevraagd bij de Griffie en bij de Dienst Informatievoorziening, maar dit is het eerste moment waarop ik het kan terugvinden in de stukken. Ik heb dat niet eerder geweten dan tijdens het debat.

Mevrouw **Kat** (D66):

U heeft het niet eerder geweten dan tijdens het debat. Er stond in de begrotingssystematiek van de Voorjaarsnota en de Najaarsnota ook het een en ander over de hogere winning. Er stonden niet de bedragen, maar in ieder geval wel dat er sprake zou zijn van een hogere winning, waardoor de baten positiever uitvielen. Was u daarvan op de hoogte?

De heer **Vos**:

Nee.

Mevrouw **Kat** (D66):

Oké. Wat vond u van de argumenten die minister Kamp als verklaring gaf voor die hoge winning?

De heer **Vos**:

Het klonk allemaal heel solide, maar tegelijkertijd was het natuurlijk flauwekul. Dat was op dat moment ook al; daarom heb ik ook die kwalificaties gebruikt. Als de inspecteur-generaal zegt dat het omlaag moet, maar het omhooggaat, doe je het niet goed. Nogmaals, ik heb daar toen van gezegd dat het schandalig was. Ik heb gezegd dat ik verbolgen was en dat ik met stomheid geslagen was. Het enige stapje dat je dan nog extra kan zetten is het naar huis sturen van een minister, maar daar waren we niet toe bereid.

Mevrouw **Kat** (D66):

Duidelijk.

De **voorzitter**:

We gaan weer wat verder in de tijd. We spreken nu over januari 2015. De 16de van die maand gaat u op werkbezoek naar Groningen met de vaste Kamercommissie voor Economische Zaken. Tijdens dat werkbezoek maakt u bekend dat de PvdA het kabinet zal vragen scenario's op te stellen voor verdere vermindering van de gaswinning. Het NOS-journaal gaat er die avond ook op in en maakt er een item over. Waarom deed u op dat moment dit voorstel?

De heer **Vos**:

Om de druk verder op te voeren. Vierenhalf jaar lang heb ik permanent geprobeerd om op alle mogelijke manieren de druk op het kabinet op te voeren. Ik vond het wel interessant om te zien dat Jeroen Dijsselbloem tijdens zijn verhoor zei: de Partij van de Arbeidfractie wilde de gaswinning omlaag hebben, dus we moesten wel. Dat was een beetje de teneur. Ik heb ook niet heel erg kunnen aflezen dat Henk Kamp met heel veel plezier de gaswinning omlaagbracht. Dat is dus vanuit de Kamer gekomen, niet alleen vanuit de Partij van de Arbeid, maar natuurlijk vanuit alle oppositiepartijen én de Partij van de Arbeid. Kamerbreed werd dat zo ervaren.

De **voorzitter**:

Was dit afgestemd met de VVD, de coalitiepartij, dat u dit verzoek ging doen?

De heer **Vos**:

Nee, in die tijd deed ik niet meer de moeite, denk ik, heel uitgebreid, om af te stemmen met de VVD. Dat deed ik natuurlijk wel met de Groninger woordvoerder. Er werd heel veel overlegd. Mijn fractievoorzitter lichtte ik bijna altijd in. Dit is natuurlijk ook politiek. Je moet zorgvuldig afstemmen en je moet zorgen dat je vertrouwen hebt in de samenwerking met elkaar, maar tegelijkertijd mag je ook af en toe best wel een beetje de bal net iets verder schoppen dan eigenlijk had gekund.

De **voorzitter**:

Was er een verschil tussen de VVD-fractie en de woordvoerder van de VVD? Had de heer Leegte al wel van u gehoord dat u dit ging doen?

De heer **Vos**:

Dat doet u nu. Ik heb dat niet eerder gedaan, anders dan het besluit dat de motie om de veiligheid voorop te stellen niet werd ondertekend, maar daarover wel werd meegestemd. Met de heer Leegte kon ik het politiek gezien niet heel erg vinden; ik denk dat dit ook wel blijkt als je de Handelingen en de verslagen terugleest. Het is een heel aardige man. Ik heb heel veel leuke tijd met hem doorgebracht, maar niet in de Kamer.

De **voorzitter**:

Maar u had wel met uw eigen fractievoorzitter afgestemd: ik ga dit op dit moment naar buiten brengen.

De heer **Vos**:

Ik kan mij niet herinneren dat ik dat specifiek heb afgestemd, maar er was een vertrouwensrelatie met de fractievoorzitter waarin ik behoorlijk de vrije hand had om te opereren en waarin ik ook wel wist wanneer ik iets wel of niet moest afstemmen.

De **voorzitter**:

Oké. Iets later dat jaar, op 9 februari, maakt het kabinet bekend dat de winning in de eerste helft van dat jaar zal worden beperkt tot 16,5 miljard kuub. Voor het totale jaar laat het kabinet dan nog open of voor het niveau van 39,4 miljard of 33 miljard kuub gas wordt gekozen. Wat vond u van dit kabinetsbesluit?

De heer **Vos**:

Het was volgens mij eerst 42 en toen 39,8 of 39,6. Toen hebben we daar 33 plus 2 van gemaakt, opgeknipt in 16,5 en 16,5. U hoort het al: dit is echt Haags compromissenwerk waar de schoonheid niet van afspat. Er is een overleg geweest waar ik niet bij ben geweest, waarbij de Partij van de Arbeidfractie, bij monde van de fractievoorzitter, heel veel druk heeft gezet op het kabinet om de winning verder te verlagen dan de voorgenomen 39,8 of 42,5 -- ik ben even de precieze gang van zaken daar vergeten. Toen is het naar 33 plus 2 gegaan. Henk Kamp wilde toen niet verder gaan dan toezeggen dat hij in het eerste halfjaar 16,5 zou winnen. Vervolgens hadden we een heel debat waarin hij voet bij stuk hield dat hij dat echt moest doen. Achteraf gezien, wetende dat het eigenlijk op 27 zou kunnen voor de leveringszekerheid, denk ik echt: waar is het kabinet op dat moment mee bezig geweest? Martijn van Dam was toen vicefractievoorzitter. Diederik Samsom zat in Brussel. Martijn van Dam heeft zich er ook nog tegenaan bemoeid. U kunt het terugzien op de beelden: Henk Kamp zit dan nee te schudden. Hemel en aarde bewogen, maar dit was het verhaal.

De **voorzitter**:

Om het goed te begrijpen. Dat was een publiek debat, en daarvoor was er een overleg, een coalitieoverleg, waarbij leden van het kabinet en de fractievoorzitters van VVD en PvdA aanwezig waren. Daaruit was het compromis gekomen dat het in tweeën werd opgeknipt.

De heer **Vos**:

Ik weet niet wie er exact bij aanwezig waren, want Diederik Samsom zat daar als fractievoorzitter van de Partij van de Arbeid, maar het was 42,5 en

het werd 33 plus 2. Dat was omdat wij zeiden: we gaan nu echt omlaag, het is nu echt genoeg geweest. Vervolgens werd dat besluit opgeknipt door de VVD in 16,5 en 16,5. Eigenlijk wilde Henk Kamp de vrijheid om na een halfjaar te zeggen: het is toch niet genoeg; het moet nog verder omhoog. En hoe gaat dat dan in de politiek ...

De **voorzitter**:

Maar dat opknippen van het voorstel gebeurde dus na het coalitieoverleg.

De heer **Vos**:

Nee, al in het coalitieoverleg was besloten dat het op die manier zou gaan. Er zat echter iets van ruimte in de formulering. In het debat heb ik de minister toen gevraagd -- we kunnen dat nog even nalezen in de Handelingen; ik kan het opzoeken als u wilt -- hoe je dat dan moest interpreteren. Wij hadden gezegd: het is ondenkbaar dat de winning daarna nog verder omhooggaat. Ik heb ook gezegd: die kans is ongeveer even groot als dat de Italianen straks geen pizza meer eten. Vervolgens kwam Henk Kamp aan het woord als minister. Ik parafraseer even wat hij zei: ik heb het allemaal gehoord, maar ik wil toch echt de vrijheid om het nog omhoog te kunnen gooien. Daar was ik wel een beetje boos over.

De **voorzitter**:

Ik probeer het even goed samen te vatten. In het coalitieoverleg is eigenlijk al een compromis gesloten dat het in plaats van 39,4, 33 plus 2 zou worden. Maar dat is niet op die manier naar buiten gebracht, want er is een splitsing gemaakt in het eerste halfjaar. In het eerste halfjaar werd 16,5 gedaan en in het tweede halfjaar kon het nog variëren en zou er mogelijk uitgekomen worden op een bandbreedte tussen 33 miljard en 39,4 miljard. Mag ik het zo interpreteren?

De heer **Vos**:

Nee, het was volgens mij zo dat wel degelijk ... Ik ben er natuurlijk niet bij geweest. Daar wreekt zich dat ook een beetje. Je fractievoorzitter komt terug en doet een briefing, en dat is het. Vervolgens is het allemaal druk, druk en dan ga je weer door.

De **voorzitter**:

Het gaat om wat u te horen kreeg.

De heer **Vos**:

Ik kreeg te horen dat het omlaag was naar 33,2 en dat het opgesplitst zou worden in 16,5 en 16,5. In het debat kreeg ik toen te maken met een oppositie. Wij als Partij van de Arbeid hadden met het kabinet een onderhandeling en brachten het omlaag, intern. Vervolgens ging je naar de Kamer, en die wilde het natuurlijk nog een stap lager hebben. Ik stond daar dus iets te verdedigen, terwijl we net dat compromis hadden. Dat is een beetje politiek ook.

De **voorzitter**:

Maar even voor het goede begrip. Sorry, dit is toch belangrijk voor ons, om het goed te kunnen reconstrueren. In essentie was er dus overeenstemming over "we gaan terug naar 33 plus 2, tenzij" -- dat had de VVD bedongen -- "er tegenvallers zijn en we toch weer omhoog moeten".

De heer **Vos**:

Ja, en ik interpreteer het zoals u het parafraseert. Minister Kamp wilde in het debat heel duidelijk de vrijheid houden om verder omhoog te gaan en hij formuleerde dat anders. Nogmaals, we kunnen de Handelingen erbij pakken en dan kunnen we het exact terugzien, maar er zat net een klein beetje licht in die formulering, zoals dat vaak in de politiek gaat. Ik begreep wel dat hij die vrijheid wilde, want zo ken ik hem ook. Hij is ook een zeer consciëntieus bestuurder, die vindt dat hij op die manier zijn verantwoordelijkheid moet nemen. Maar ja, wij dachten daar anders over.

De **voorzitter**:

Maar dat heeft u niet kunnen beslechten in dat debat?

De heer **Vos**:

Nee, dat pleit heb ik verloren. Even voor alle duidelijkheid: wel gewonnen dat we het van 42,5 of 39,8 naar 33 plus 2 brachten. Maar vervolgens naar buiten toe -- dat is ook een beetje de frustratie die u hier misschien in door hoort klinken -- ga je dan eigenlijk af als een gieter, want dan zit Kamp daar nee te schudden terwijl de Partij voor de Arbeid staat te bedelen voor het bankje om het toch nog even anders te doen. Je kunt ook zeggen: dat heb je niet handig aangepakt, politiek.

De **voorzitter**:

U ervaarde het als een politieke nederlaag op dat moment?

De heer **Vos**:

Nee, ik ervaarde het als iets wat we goed hebben gedaan, omdat we de gaswinning omlaag hebben gebracht. Maar de focus op het daadwerkelijk omlaagbrengen van de gaswinning was soms sterker dan de politieke presentatie van de feiten. Dat is ook een leercurve geweest voor mij als politicus. Ik was ondernemer. Ik dacht altijd: het is zoals het is en dan ga je er vervolgens iets mee doen. Maar als politicus moet je ook nog zorgen dat het er een beetje leuk uitziet en er dat er een strik omheen zit, en dat had ik niet altijd in de gaten in het begin.

De **voorzitter**:

U diende in dat debat ook nog een motie in om een winningsbesluit voor te bereiden dat uitgaat van het laagst mogelijke niveau van gaswinning dat noodzakelijk is voor de leveringszekerheid en de veiligheid. U noemt in de motie 33 miljard kuub gas als winningsniveau. Die motie is medeondertekend door het VVD-Kamerlid Bosman. Hoe was dat tot stand gekomen?

De heer **Vos**:

Dat weet ik niet meer precies, maar toen Leegte wegging en Bosman kwam ging de VVD om. Bosman was dus echt een heel andere woordvoerder. Daar zie je ook dat politiek soms echt van personen afhangt. Hij zag dat Groningenprobleem precies zoals de rest van de Kamer. Dus vanaf dat moment was het voor mij veel makkelijker zakendoen met de VVD, maar ook met de oppositie.

De **voorzitter**:

Ja, want u probeert tijdens de schorsing van het debat met enkele oppositiefracties ook nog tot een gezamenlijke motie over dat winningsniveau te komen, maar dat lukte niet.

De heer **Vos**:

Nee.

De **voorzitter**:

Waarom niet?

De heer **Vos**:

Ik heb net het verhaal van mevrouw Van Tongeren gehoord. Als coalitiepoliticus dacht ik: de oppositie wil graag goed het verschil markeren

met de coalitie. Als oppositiepoliticus kijk je daar anders tegenaan. We kwamen van een situatie, aan het begin van mijn periode, waarin Partij van de Arbeid en VVD als coalitie opereerden en de oppositie erbuiten stond. Dus ik stemde heel veel mee met moties van de coalitie en tegen moties van de oppositie. En het eindigde met Kamerbreed aangenomen moties, die hele periode van vier jaar en zeven maanden, waarbij ook de VVD gewoon mee tekende. Dat proces, dit moment dat u nu beschrijft, bevindt zich daar precies tussenin. Dus we konden op dat moment geen overeenstemming bereiken en so be it. Maar het was wel een belangrijk moment, waarop iedereen zich realiseerde: we moeten dat nog beter doen, we moeten die samenwerking beter krijgen om het kabinet daadwerkelijk te bewegen tot een reductie van de winning.

De **voorzitter**:

Is er na dat debat nog een vervolgoverleg geweest tussen kabinet en coalitie over hoe dit was gelopen?

De heer **Vos**:

Niet waar ik bij was.

De **voorzitter**:

Oké.

Mevrouw **Kat** (D66):

Een aantal dagen later, op 16 februari 2015, verschijnt het rapport van de Onderzoeksraad voor Veiligheid over aardbevingsrisico's in Groningen. Wat vond u van de hoofdconclusie dat niet zorgvuldig is omgegaan met de veiligheid van de inwoners in relatie tot aardbevingen?

De heer **Vos**:

Die was juist. Daarom had ik ook een jaar eerder al een motie ingediend die exact dezelfde strekking had als wat het OVV nu concludeerde.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe heeft u zich ingespannen om die aanbeveling te realiseren?

De heer **Vos**:

Door een motie in te dienen waarmee we het kabinet opriepen om alle aanbevelingen van de OVV over te nemen. Die motie is ook aangenomen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Waarom was het rapport van de OVV voor u geen aanleiding om de gaswinning verder te verlagen, conform uw wens van begin dat jaar?

De heer **Vos**:

Die besluiten om de winning te reduceren waren natuurlijk toch min of meer in een bepaalde cyclus vastgelegd, namelijk op het moment dat er een winningsbesluit was en soms omdat er een politieke realiteit werd geschapen, zoals bijvoorbeeld na de beving bij Ten Boer. Dat is dan een moment waarop je extra iets kunt doen. Het rapport van de OVV was niet zo'n politiek moment.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dat vond u zelf of vonden andere partijen dat?

De heer **Vos**:

Ik kan me niet herinneren welke moties specifiek door de oppositie werden ingediend bij dat Kamerdebat, maar ik kan me voorstellen dat er zeker ook winningsreductiemoties tussen zaten. Als oppositie heb je natuurlijk een vrijere rol.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat was in 2015 uw standpunt over de positionering van het Staatstoezicht op de Mijnen?

De heer **Vos**:

Ik heb samen met mevrouw Van Tongeren van GroenLinks een motie ingediend om het SodM verder op afstand te plaatsen. Dat vonden we belangrijk, maar ik wil daarbij ook wel aangetekend hebben dat SodM natuurlijk eigenlijk dit balletje aan het rollen heeft gebracht. De positie van SodM onder het leiderschap van Jan de Jong was heel sterk en dat heeft eigenlijk veel te maken met het karakter van De Jong. Hij heeft gewoon gezegd "het kan zo niet meer" en dat heeft hij op laten schrijven door zijn medewerkers -- of zijn medewerkers zijn naar hem toe gekomen en hij heeft dat gesteund -- en hij heeft dat naar buiten gebracht. Dat vraagt moed en die moed heeft hij getoond.

Mevrouw **Kat** (D66):

Maar daar gaat een wereld aan vooraf, aan die motie die u samen met mevrouw Tongeren indient en die ook steun van een meerderheid van de

Kamer heeft gekregen. U stemt in maart 2015 tegen die motie van haar om het Staatstoezicht op de Mijnen onafhankelijker te positioneren. Waarom was dat?

De heer **Vos**:

Ik kan het me niet exact herinneren. U weet ook dat na afloop van zo'n debat tientallen en soms meer dan 100 moties worden ingediend. Het was voor mij als coalitiepoliticus altijd zaak -- in ieder geval in die tijd in die politieke constellatie -- om te kiezen welke moties ik wel en niet zou steunen en welke doelen ik wilde behalen in dat debat. Dat moest met enige moderatie, om natuurlijk geen crisis te creëren. Ik opereerde best een beetje op het randje. In ieder geval, zo werd dat beschreven in de media. Dus ja, ik heb het waarschijnlijk op dat moment niet opportuun geacht om die motie te steunen. Liesbeth is daarna, met haar gebruikelijke charmes, gelijk naar mij toe gekomen en heeft gezegd: kunnen we het niet nog een keer bespreken? Toen ben ik daarna wel overstag gegaan en hebben we een moment gekozen waarop dat wel kon. Je probeert dus iedere keer weer een stukje op te schuiven. Er zijn tientallen moties aangenomen die de positie van Groningen en Groningers hebben verbeterd en ook amendementen -- de belangrijkste daarvan hebben overigens niet eens besproken -- maar het is geleidelijk aan gegaan. We konden dat niet in één keer.

Mevrouw **Kat** (D66):

Nee. U zegt: "In maart 2015 heeft mijn fractie tegengestemd. Op dat moment balanceerde ik op het randje. Het was geen crisis waard."

De heer **Vos**:

Niet deze specifieke motie. Na afloop van zo'n debat zit je om twee uur 's nachts in de plenaire zaal en dan komt er een hele lijst met moties langs. Dan is het een politieke inschatting die je maakt: ga ik dit nu wel of ga ik dit nu niet steunen? Dan telt mee wat de andere moties zijn die ingediend zijn en dan telt ook mee hoe minister Kamp er op dat moment bij zit. Voordat je het weet heb je een Nacht van Schmelzer of een Nacht van Wiegel en dat wilde ik vermijden. In dat licht moet u het denk ik zien, maar ik kan me deze specifieke motie niet eens op die manier herinneren in dat debat. Dat kan ook bijna niet anders, omdat er dus, wat ik al zei, vaak meer dan 100 moties werden ingediend na afloop van zo'n debat. We hebben 122 keer met elkaar gedebatteerd in die vier jaar en zeven maanden, iedere keer zes tot acht uur.

Mevrouw **Kat** (D66):

U zult begrijpen dat het mijn taak is om u zich dat wel te laten herinneren.

De heer **Vos**:

Ja.

Mevrouw **Kat** (D66):

Vervolgens gaat u inderdaad met mevrouw Van Tongeren een motie indienen om dat wel voor elkaar te krijgen. Wat is er dan in die maand voorgevallen dat u dan denkt: nu vind ik het wel opportuun om die in te dienen, samen?

De heer **Vos**:

Misschien ... Nou ja, wat ik net zei. Ik denk dat Liesbeth van Tongeren, haar kennende, naar mij toe is gekomen, druk heeft uitgeoefend en dat ik overstag ben gegaan. En ja, dat kon dan blijkbaar ook op dat moment naar mijn inschatting, die geen wet van Meden en Perzen is. Dit dossier gaat heel vaak over getallen, maar politiek is natuurlijk geen vak van getallen.

Mevrouw **Kat** (D66):

Deze motie wordt na twee dagen gewijzigd. De regering wordt niet meer verzocht ook de optie te onderzoeken om het Staatstoezicht op de Mijnen bij een ander ministerie onder te brengen. Waarom was dat?

De heer **Vos**:

Ik weet het niet meer, maar de politieke constellatie van dat moment kennende, vermoed ik dat er contact is geweest met de politiek assistent -- misschien zelfs door mevrouw Van Tongeren zelf, want die had ook die contacten -- en dat is er is gezegd: deze motie kunnen we op die manier niet steunen, maar als u haar zo wijzigt dan laten wij haar oordeel Kamer. U kent het jargon. Minister Kamp kennende, hield hij dat toch wel graag enigszins bij zich. Ik kan me voorstellen dat hij wel inzag dat onafhankelijkheid goed was -- dat zal hij ook zo hebben beoordeeld -- maar dat hij het liever niet bij een ander departement zag. Ik denk dat dat een bestuurlijke afweging is die op zich ook legitiem is. Dit is dus eigenlijk een voorbeeld van goed samenspel, zou je kunnen zeggen, tussen Kamer en kabinet.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe vindt u nou dat die aanbevelingen van de OVV uiteindelijk zijn opgevolgd, waaronder uw motie?

De heer **Vos**:

Ik weet niet hoe het uiteindelijk is afgelopen. Maar tot op de dag van vandaag denk ik als ik de adviezen van SodM lees: daar zit een onafhankelijk instituut. Dat was overigens ook al het geval voordat deze wijziging tot stand was gebracht, want SodM heeft, nogmaals, dat hele balletje hier aan het rollen gebracht. Ik kan niet alles overzien, maar voor zover ik weet heeft het OVV-rapport in grote mate gehoor gevonden bij iedereen die met dit dossier te maken heeft gehad.

Mevrouw **Kat** (D66):

Oké. Dank u wel.

De **voorzitter**:

Ik wil met u ingaan op een ander voorstel: de omkering van de bewijslast. U sluit zich aan bij een amendement hierover van het lid Ouwehand. In april 2015 neemt de Kamer dat amendement aan. Wat was de reden dat u zich aansloot bij het voorstel?

De heer **Vos**:

Dat is iets anders gegaan. Het was geen amendement van mevrouw Ouwehand, maar in eerste instantie een motie. Daarna is er, in ieder geval bij mijn beste weten, een amendement ingediend van mijn hand waarbij mevrouw Ouwehand zich ook heeft aangesloten. Dit is politiek gekissebis, maar ik wil het toch even feitelijk rechtzetten. Dat kwam omdat mevrouw Witteveen, die in 2002 Kamerlid was voor de Partij van de Arbeid, bij de behandeling van de toenmalige Mijnbouwwet met mevrouw ... van de VVD, als minister ... Jorritsma. Die mevrouw Witteveen heeft toen gevraagd om die omkering van de bewijslast en mevrouw Jorritsma vond dat indertijd als minister niet noodzakelijk. Mevrouw Witteveen heeft mij gebeld of ik heb haar gebeld, dat weet ik niet meer precies. We hebben met elkaar gesproken, omdat ik in de archieven van de Kamerstukken ... Ik denk dat ik toch haar heb gebeld, want ik heb in de stukken haar inbreng uit die tijd teruggevonden. Ik ben van origine historicus, dus ik vind het leuk om Kamerstukken te lezen; de meeste mensen zullen andere hobby's hebben. Ik had dat naar boven gehaald. Toen zei mevrouw Witteveen: ja, dat is belangrijk. Zij legde mij uit waarom dat was. Ik had nog nooit van omkering van de bewijslast gehoord op dat moment. Toen heb ik de minister verzocht -- zo ging dat meestal -- in een debat om daar eens naar te kijken. Dan is het de taak van de oppositie om meteen een motie in te dienen en het eigenlijk al te claimen. Dat is ook wat mevrouw Ouwehand heel goed heeft

gedaan. Zij was een heel goed Kamerlid en is een heel goed Kamerlid. Vervolgens heb ik contact opgenomen met de Partij voor de Dieren en heb ik gezegd: zullen we dat samen doen en zullen we een amendement indienen? Toen zei Esther Ouwehand: ja, natuurlijk doen we dat. En hebben we ook zo gedaan.

De **voorzitter**:

Hoe werd daarop gereageerd door de minister?

De heer **Vos**:

Afhoudend, afwijzend. Minister Kamp is natuurlijk iemand die graag regeert. Hij is degene die dat doet en dat de Kamer medewetgever is, moest toch altijd een beetje worden afgedwongen.

De **voorzitter**:

We hebben ook gezien dat de minister dan om voorlichting vraagt bij de Raad van State over het amendement.

De heer **Vos**:

Volgens mij trekt hij de hele wet in en dan komt er een novelle. Uiteindelijk komt in een gewijzigde vorm de inhoud van dat amendement terug, met drie beperkingen: een gebiedsbeperking, alleen Groningen, een beperking ten aanzien van de mijnbouwactiviteit waar het om gaat, namelijk gaswinning, en de derde restrictie is dat het om materiële schade moest gaan. Dus immateriële schade -- zeg dat je psychologisch heel erg last hebt van de gaswinning, waardoor je schade ondervindt -- telde dan niet mee. Dat waren de verschillen die hij aanbracht in de uiteindelijke wetgeving.

De **voorzitter**:

En daarop heeft u vervolgens nog een amendement ingediend?

De heer **Vos**:

Nee, daar is geen amendement op ingediend. Ik heb toen geaccepteerd dat hij op die manier de geest van dat amendement heeft omgezet in wetgeving. Ik heb die drie wijzigingen geaccepteerd. Daarna is de wet in werking getreden.

Iets anders wat we hadden gerealiseerd in die periode, waren de arbiters. Dat kwam voort uit een debat al jaren daarvoor over het bindend advies. Omdat ik een zakelijke achtergrond heb, wist ik dat je bij conflicten

natuurlijk naar de rechter kan gaan, maar dat zaken ook heel vaak door middel van een bindend advies worden geregeld. Dat heet met een ander woord "arbitrage". Arbitrage is eigenlijk een vorm waarin heel duidelijk vormvast een bemiddelingspoging plaatsvindt en het bindend advies is een wat vrijere vorm. Aan de andere kant van arbitrage heb je dan een rechtszaak. Toen hebben we een keer in een debat met de minister geopperd: kunnen we daar iets mee doen? Dat zijn uiteindelijk de arbiters geworden. Wat interessant is -- dat had ik niet verwacht -- is dat die omkering van de bewijslast uiteindelijk bij de arbiters ook een belangrijke rol is gaan spelen. Dat is natuurlijk op zich wel logisch, maar daar had ik niet op geanticipeerd. Ik heb geen juridische achtergrond. Ik wist dat allemaal niet. Toen bleek dus dat best veel Groningers daar in het gelijk werden gesteld, wat ook weer vragen opriep toen bij de NAM, als ik het goed heb begrepen. Die moesten dat dan allemaal betalen.

De **voorzitter**:

Ja, ja. Ik wil nog even één stap terug zetten. Mijn vraag was oorspronkelijk eigenlijk wat u vond van de stap van de minister om voorlichting te vragen van de Raad van State. U zegt: zo is het niet gegaan, want de wet werd ingetrokken en er werd een andere wet ingediend.

De heer **Vos**:

In de Kamer heeft hij gezegd: ik ga voorlichting vragen bij de Raad van State. Volgens mij is die voorlichting er ook gekomen. Daarna heeft hij volgens mij de wet ingetrokken omdat die voorlichting niet helemaal was wat hij ... Het is een ingewikkelde ... Het is niet ... Het heeft geloof ik nog anderhalf jaar geduurd.

De **voorzitter**:

Ja, ja. Wij zagen in een ambtelijke notitie uit die periode, oktober 2015, dat er geopperd wordt om in een soort van kwestie van geven en nemen u voor te stellen, of de PvdA voor te stellen, om af te zien van omkering van de bewijslast en daarvoor in de plaats een faciliteit te creëren waardoor mensen gewoon toegang hadden tot rechtsbijstand, want dat was ook een issue in Groningen. Bent u daarover benaderd in die periode?

De heer **Vos**:

Ik kan mij dat niet herinneren, maar de positie van de NAM was natuurlijk heel sterk. Die hadden De Brauw ingehuurd. U heeft twee weken geleden nog in de krant kunnen lezen dat die partners daar 1 tot 2 miljoen per jaar

doen. Dat vertaalt zich in een uurtarief dat de gemiddelde Groninger niet kan betalen. Het was dus onze zorg -- Liesbeth van Tongeren refereerde daar ook aan -- dat mensen eigenlijk gewoon geen kans hadden tegen de NAM. En ja, dan is het heel leuk om een fonds in het leven te roepen, maar dat wordt natuurlijk weer ontzettend ingewikkeld. En als je gewoon de bewijslast omdraait, dan is het aan de NAM om aan te tonen wat er fout zit.

De **voorzitter**:

Oké.

De heer **Vos**:

Dus ik ben daar misschien over benaderd. Dat kan ik me niet herinneren, maar ik had meteen nee gezegd.

De **voorzitter**:

U had meteen nee gezegd. Oké. Helder.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dan heb ik nog een aantal vragen. In het begin gaf u aan over de hoge winning in 2013 dat minister Kamp al die tijd op de hoogte was. Wat bedoelt u met "al die tijd"? Kunt u dat specificeren?

De heer **Vos**:

U heeft hem zelf verhoord. Ik kan dat niet woordelijk terughalen op dit moment, maar wat ik begreep is dat hij geïnformeerd werd gedurende het jaar, in ieder geval halverwege dat jaar, maar ik meende ook te begrijpen al eerder in dat jaar, en dat hij toen niet heeft gezegd ... Volgens mij heeft hij zelfs gezegd, maar dat ... Ik meende zelfs te bespeuren dat hij liever had gezegd ... Nee, laat ik dat inslikken. Misschien dat ik het verhoor van de heer Dijsselbloem en dat van de heer Kamp door elkaar haal.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

U heeft gewoon naar de verhoren gekeken van de afgelopen weken, maar het is niet iets wat u nog weet vanuit die tijd?

De heer **Vos**:

Nee. Jawel, sorry, excuus. In het debat -- dat kunt u teruglezen in de Handelingen -- naar aanleiding van het winningsbesluit, maar ook naar aanleiding van die 54 miljard, heeft de minister ook gezegd dat hij

geïnformeerd was. Ik weet heel zeker dat hij dat ook in dat debat toentertijd naar voren heeft gebracht. U kunt het nalezen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Oké. U gaf aan af en toe op het randje te balanceren.

De heer **Vos**:

In mijn perceptie. Misschien dat anderen dat anders hebben gezien.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Ja, ja. Mijn vraag was hoe vaak u nou die rand heeft opgezocht en wat nou het kritieke punt was dat u dacht: nu zit ik er wel heel dichtbij.

De heer **Vos**:

Nou, dat debat over die 54 miljard vond ik spannend en later bij die 33 plus 2 heb ik ook wel overwogen, toen hij daar zo nee zat te schudden, van: ja bekijk het maar, op deze manier heb ik er ook geen zin meer in. Dat is een beetje een platgeslagen versie van wat je toch ook voelt met alle ratio. Politiek is -- wat zeggen ze ook al weer? -- pathos, logos en ethos, maar op een gegeven moment is het ook gewoon emotie en die voelde ik op dat moment wel heel sterk.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Zijn er dan ook nog noodoverleggen op zo'n moment?

De heer **Vos**:

Ja, er is toen een paar keer geschorst. Nee, natuurlijk. Maar het is niet zover gekomen dat Diederik terug moest komen uit Brussel. Dus wat betreft: het was op het randje, maar nooit eroverheen. Achteraf gezien kun je dan zeggen: misschien had je dat wel moeten doen. Er waren natuurlijk ook wel Groningse mensen die zeiden: je moet nog harder opereren en je moet een crisis forceren. Waarom doe je dat niet? Nou ja, omdat we drie kabinetten-Balkenende hadden gehad die allemaal voortijdig gevallen waren, waardoor Nederland op dat moment Italië aan de Maas werd genoemd. Toch wel een heel ander beeld dat van Nederland bestond. Dus iedereen had echt het idee: we gaan dit samen uitzitten. Ik deed het ook niet omdat er een heel stevige energieagenda lag van mijn fractievoorzitter, Diederik Samsom, met 12.000 megawatt aan opgesteld vermogen wind, zon, de salderingsregeling. Nu hebben we in Nederland de meeste zonnepanelen per inwoner en toen bungelden we onderaan de lijstjes. Dat komt allemaal voort uit de agenda

die in die tijd werd doorgevoerd, waar ik ook verantwoordelijk voor was en waar minister Kamp -- dat wil dan toch ook wel gezegd hebben -- buitengewoon goed werk heeft verricht. Dus hij was heel solidair ook naar de Partij van de Arbeid en hij heeft alles heel goed uitgevoerd. Dus die bijna ijzerenheiligheid die je zag op het Groningendossier, waar ik er een hekel aan had, die waardeerde ik heel erg als het ging om de agenda voor duurzame energie, want die heeft hij echt opgezet in Nederland. Dat maakte het voor mij ook heel moeilijk om afstand te nemen -- dat is toch een bredere politieke afweging -- van het beleid inzake Groningen.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Tot slot nog een vraag. Was voor u duidelijk dat in 2014 in het advies van het SodM stond "het moet zo snel als realistisch mogelijk naar beneden gaan", toen de clusters bij Loppersum omlaaggingen?

De heer **Vos**:

Het verschil tussen zo snel mogelijk en zo veel als mogelijk en realistisch is en het advies ten aanzien van de reductie bij de clusters van Loppersum is dat er toen een concreet advies lag -- overigens was het 100% terugbrengen van de clusters bij Loppersum, waarvan het kabinet 80% heeft gemaakt -- en die 42,5 miljard. SodM heeft daar dus wel gekwantificeerd, anders dan dat het daarvoor heeft gedaan. Natuurlijk, je hoeft geen inspecteur-generaal te zijn of heel goed te kunnen rekenen om te begrijpen dat als er steeds meer bevingen komen als je aardgas wint, die bevingen afnemen als je stopt met winnen. Vanaf moment één was duidelijk dat de gaswinning omlaag moest, zodat dan die bevingen omlaag zouden gaan. Maar hoeveel en hoeveel nodig was voor de veiligheid, dat is altijd de vraag gebleven, ook voor SodM.

Dijsselbloem had daar een punt. Hij zei: die eerste adviezen, ik vond het best lastig om die te interpreteren. Laat ik het even zo zeggen. Hij zei het nog iets feller. Naarmate de tijd voortschreed, zag je dat er een ander type advies lag. We hadden in Nederland heel weinig kennis van aardbevingen en van de ondergrond. Die kennis was er inderdaad niet. Die is opgebouwd, maar nog steeds, tot op de dag van vandaag, weet natuurlijk niemand of we 2 miljard, 4 miljard of 12,5 miljard kunnen winnen. We volgen het advies van SodM, maar ik denk dat als je heel eerlijk aan de inspecteur-generaal vraagt wat er nu kan ten aanzien van de veiligheid, puur van de veiligheid -- dan heb ik het dus niet over destructie van woningen of andere zaken -- zonder dat er doden en gewonden vallen, en dat was toentertijd het

uitgangspunt, hij het nog steeds moeilijk zal hebben om daar een hard getal bij te noemen. Dat is ook logisch, want het is natuurlijk een natuurverschijnsel, een geïnduceerd natuurverschijnsel, dat zich hier voordoet.

Mevrouw **Kuik** (CDA):

Dank.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wij gaan richting een afronding van dit verhoor. Wat vindt u van de kennispositie van de Tweede Kamer op dit dossier?

De heer **Vos**:

Nou ja, in retrospectief hebben jullie boven water gehaald dat er natuurlijk al berekeningen waren bij GasTerra dat het naar 27 miljard kon en dat blijkt ook nu natuurlijk, maar toen ook al. Dat is iets wat ik nooit heb geweten en daar voelde ik me best ellendig over. Daar heb ik wel even wakker van gelegen. Ik vond het ook heel erg jammer -- ik heb het eerder gezegd -- dat het kabinet niet gewoon in de Kamer heeft gezegd "het kan niet, want we hebben een EMU-saldo" en "het kan niet, want we moeten nog meer bezuinigen dan die 6 miljard". Dat hadden ze gewoon moeten zeggen. Nu ging het over leveringszekerheid, terwijl eigenlijk die leveringszekerheid geen punt was. Dat begrijp ik niet. U spreekt dadelijk minister Kamp nog een keer. Ik ben wel heel benieuwd hoe hij dat nou eigenlijk ziet, of ik het verkeerd heb begrepen of dat het echt zo zit.

Daarnaast was de informatiepositie van de Kamer goed. Ik heb zelf nooit het idee gehad dat we te weinig informatie hadden. Integendeel, het idee met die veertien onderzoeken was natuurlijk een beetje -- ik weet het nog heel goed, het was echt zó'n stapel -- dat je heel veel informatie kreeg. Daardoor zag je misschien ook soms door de bomen het bos niet meer, hoewel er ook soms heel goede samenvattingen bij zaten. De informatievoorziening was goed.

Mevrouw **Kat** (D66):

En inzicht in de werking van het gasgebouw, was dat ook voldoende?

De heer **Vos**:

Nogmaals, ik vind het nog steeds weleens een keer moeilijk om exact te begrijpen hoe het gasgebouw in elkaar zit, hoewel ik het wel kan

reproduceren voor u. Ik denk dat zich daar allerlei zaken hebben afgespeeld. U hebt die voor een deel boven water gehaald, maar voor een deel zal dat misschien niet het geval zijn. Daar zitten allerlei formele en informele verbanden, mensen die elkaar lang kenden en die elkaar voordroegen voor functies. Daar is op zich niks mis mee, maar het was wel toch een heel afgesloten geheel en het maakte een afgesloten indruk. Het was ook door de complexiteit an sich al niet transparant. Dat is een pleonasme, maar u begrijpt wat ik bedoel.

Mevrouw Van Tongeren had het over de commissaris van de Koning. Die was tot 2007 -- het is misschien goed om dat nog te zeggen -- inderdaad onderdeel van het gasgebouw. Dus de toenmalige commissaris van de Koning, Max van den Berg, is volgens mij nooit onderdeel geweest van het gasgebouw, maar de commissaris daarvoor wel. Oud-minister van Economische Zaken Lubbers was voorzitter van de Mijnraad. Dus al die partijen, al de gevestigde partijen in Den Haag, hadden daar hun plekje in. En hoe zich dat heeft afgespeeld? U heeft dat allemaal boven water gehaald voor een belangrijk deel, maar voor een deel zal dat toch iets blijven wat niet transparant is. Ik denk dat we kunnen concluderen met zijn allen dat dat gasgebouw geen goed idee was, behalve dan dat Nederland er natuurlijk enorm rijk van is geworden en dat de Groningers uiteindelijk daarvan de schade hebben ondervonden.

Mevrouw **Kat** (D66):

Hoe kan de kennispositie van de Tweede Kamer volgens u worden verbeterd?

De heer **Vos**:

Iedereen zegt natuurlijk altijd dat er meer mensen moeten komen te werken, ter ondersteuning en dergelijke. Ik heb dat zelf niet zo ervaren. Ik had best een groot dossier, maar ik heb dat niet zo ervaren. Er wordt ook altijd gekeken naar Europese onderzoeken en dan zijn we heel slecht bedeed met ondersteuning. Natuurlijk kun je meer mensen aannemen, maar ja. Uiteindelijk het enquêterecht ... Dat wil ik nog wel zeggen. We leven in een constitutionele monarchie, een gedecentraliseerde eenheidsstaat. We hebben een prachtig systeem. Dat systeem heeft ertoe geleid dat toen die gaswinning uit de hand liep, in 2012, toen er te veel bevingen waren, de inspectie, die precies die functie had, heeft gezegd: "Luister eens, dit kan zo niet langer. Het moet anders." Vervolgens heeft het kabinet gezegd: hoe dan? Dat is die onderzoeken uit gaan zetten. De Kamer heeft gezegd: wij zijn de volksvertegenwoordiging, u doet het niet snel genoeg, u doet het niet

goed genoeg. De Raad van State -- ik wil het toch echt even zeggen -- de derde macht, is een heel nuttig orgaan gebleken om in beroep te gaan op het moment dat er niet tijdig werd ingegrepen. Uiteindelijk aan het eind van het proces waren we nog zo verbolgen over de shadeafhandeling en over de wijze waarop Groningen is benadeeld dat we een parlementaire enquête hebben ingesteld -- dat bent u -- om nog eens een keer het hele proces te bekijken.

Het is toch belangrijk om je te realiseren dat we het dus uiteindelijk heel goed met elkaar geregeld hebben in Nederland, dat we dit allemaal kunnen doen. Dat we op deze manier de waarheid boven water kunnen halen en dat we ook op deze manier van het ene paradigma in het andere kunnen overgaan, want binnen vijf jaar zijn we nu heel ergens anders dan waar we waren. Overall in de wereld waar delfstoffen worden gewonnen, is een hoop ellende voor de mensen die eromheen wonen, maar in de meeste andere landen is het veel beroerder geregeld dan in Nederland.

Mevrouw **Kat** (D66):

Wat zegt dat dan over hoe de Tweede Kamer met haar verantwoordelijkheid is omgegaan?

De heer **Vos**:

Ik denk dat dat de Kamer echt een heel belangrijke rol heeft gespeeld.

Mevrouw **Kat** (D66):

Een rol heeft gespeeld? Een goede rol?

De heer **Vos**:

De gaswinning was niet omlaaggegaan zonder dat de Kamer zich verenigd had en een front had gevormd tegen het kabinet. U heeft oud-minister Dijsselbloem hier gehad en u heeft oud-minister Kamp hier gehad. Ik heb niet de indruk gehad dat daar nu zo heel snel de belangstelling groot was om die gaswinning te verminderen. De Kamer -- de oppositie, de Partij van de Arbeid en later ook de VVD, ook de VVD-woordvoerder Bosman en de VVD-fractie -- heeft eraan getrokken om die gaswinning omlaag te krijgen. Uiteindelijk is het kabinet stukje bij beetje overstag gegaan. Dus dat die parlementaire democratie niet goed zou werken, dat vind ik echt niet juist. Integendeel, ik denk dat de Kamer heel goed haar werk heeft gedaan. Had het beter gekund? Ja, natuurlijk had het beter gekund. In retrospectief kun je allemaal punten aanwijzen waarop je grote fouten hebt gemaakt, maar

grosso modo, het hele proces overziend, vind ik dat we uiteindelijk ergens zijn gekomen waar we niet hadden kunnen komen zonder die parlementaire democratie.

Mevrouw **Kat** (D66):

En dan van de verantwoordelijkheid naar directe oplossingen voor Groningers. Wat was daarin de rol van de Tweede Kamer?

De heer **Vos**:

Kunt u dat herhalen?

Mevrouw **Kat** (D66):

Mijn vraag net was hoe de Tweede Kamer met haar verantwoordelijkheid is omgegaan. Daar gaf u net antwoord op. In welke mate vindt u dat de Tweede Kamer heeft kunnen bijdragen aan een oplossing voor de gedupeerde Groningers?

De heer **Vos**:

Dat is natuurlijk wel het schrijnende. Ik begon daar ook mee. In de allereerste bijdrage in een Kamerdebat na het verschijnen van het allereerste advies van SodM hebben we gevraagd, heb ik ook gevraagd namens de PvdA-fractie: kunt u de NAM op afstand plaatsen en kunt u ervoor zorgen dat de mensen die gedupeerd zijn, geholpen worden, onverminderd de schade die de NAM moet betalen? In het allerlaatste debat hebben we datzelfde punt nog een keer in een motie moeten verwoorden en eigenlijk tot op de dag van vandaag hebben mensen niet gekregen waar ze recht op hebben. Dat is dan ook het belangrijkste punt dat nu nog geregeld moet worden.

Mevrouw **Kat** (D66):

Dank u wel.

De **voorzitter**:

Dank voor uw medewerking. Wij zijn uitgevraagd. Ik verzoek de griffier om u naar buiten te geleiden.

Het laatste verhoor vandaag zal om 16.45 uur aanvangen. Dan spreken we de heer Leegte, toen Kamerlid van de VVD.

Sluiting 16.16 uur.